

статистики України, 2009. – 363 с.

4. Статистичний бюлетень за січень 2010 р. / Відпов. за випуск Н.П. Павленко. – К.: Державний комітет статистики України, 2010. – № 2. – 124 с.

5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2008 році / Відпов. за випуск І.В. Калачева. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України», 2009. – 365 с.

Надійшла 14.03.2010

УДК 658.589:338.27:330.131

К. Б. ВОЛОЩУК

Подільський державний аграрно-технічний університет

В. Р. ВОЛОЩУК

Кам'янець-Подільське відділення АТ «Брокбізнесбанк»

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Максимально повне використання інвестиційного та інноваційного потенціалу з урахуванням природних, економічних, історичних, культурних, соціальних та інших особливостей; підвищення конкурентоспроможності регіонів та територіальних громад виступає метою державної та регіональної інноваційної політики.

Maximally complete use of investment and innovative potential comes forward taking into account natural, economic, historical, cultural, social and other features; increase of competitiveness of regions and territorial communities the as an aim of public and regional innovative policy.

Ключові слова: інновації, інвестиції, управління, комітет, центри, регіони, системи, механізми, програми, пріоритети, ризики, агропродовольство, сфера, економіка.

Вступ. Прискорення процесів пов'язаних з переходом економіки України на інноваційну модель розвитку можливе на основі створення сприятливих умов для активізації інноваційної діяльності в регіонах України та інтеграції в єдиному правовому, інформаційному та культурному просторі. Для забезпечення вирішення завдань переходу до сталого розвитку на національному, регіональному і місцевому рівнях необхідне створення нових міжгалузевих інституцій та інтегруючих механізмів інноваційної діяльності, які залучатимуть уряд, громадянське суспільство та приватний сектор для вироблення спільного бачення, планування та прийняття рішень

Основний розділ. В сучасних складних умовах розвитку надзвичайно актуальне значення має запровадження дієвих механізмів управління інноваційною діяльністю. Управління інноваційно-інвестиційною діяльністю представляє собою багатовекторну систему керування інноваційними процесами, прийняття управлінських рішень, планування, організацію, мотивацію, контроль та використання знань, вмінь, навиків та досвіду для координації діяльності кадрів, раціонального використання ресурсів та досягнення поставленої мети.

В зв'язку із цим вирішення даної проблеми можливе через пошук інтегрованих підходів щодо створення ефективної моделі інноваційного розвитку. Розуміючи важливість та необхідність подальшої чіткої координації діяльності людей, господарюючих суб'єктів та інноваційних структур діючий уряд утворив Державний комітет України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку. Відповідне розпорядження прийняте на засіданні Кабінету Міністрів 7 квітня 2010 року. Комітет діятиме як центральний орган виконавчої влади і працюватиме на базі департаменту науково-технологічного розвитку, департаменту інновацій та трансферу технологій Міністерства освіти і науки та департаменту інновацій Державного агентства з інвестицій та інновацій. Комітет буде головним у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у даній галузі. Крім того, на нього покладаються функції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності. Фінансування новоствореного органу виконавчої влади планується здійснювати в межах видатків, які передбачено для МОН та Держінвестицій. Тобто створення Комітету не потребує додаткових витрат з державного бюджету [1].

Функції Держінвестицій включають реалізацію державної політики у сфері інвестицій та інноваційної діяльності, створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної політики, розробку та удосконалення нормативно-правової бази з питань інноваційної діяльності, а також координацію роботи органів влади на державному та регіональному рівні у даній сфері.

Серед пріоритетів діяльності Держінвестицій – створення імпортозаміщуючих виробництв, підтримка експортоорієнтованих підприємств та впровадження новітніх технологій, у першу чергу, у сфері енергетики та енергозбереження. При цьому Держінвестицій проводить активну діяльність щодо залучення коштів на інноваційний розвиток у рамках міжнародного співробітництва та державно-приватного партнерства. Оскільки агентство сприятиме реалізації проектів трьох рівнів: локального, галузевого/національного та глобального, – регіони матимуть можливість реалізовувати проекти, що мають як регіональне, так і стратегічне значення.

На регіональному рівні Держінвестицій створено національну мережу регіональних центрів інноваційного розвитку {РЦІР}. До її складу входить 13 РЦІР та 5 їх представництв. Основними завданнями РЦІР є проведення аналізу інноваційного потенціалу та забезпечення наукової та іншої підтримки впровадження програм і проєктів інноваційного розвитку регіону, у тому числі через механізм програмно-цільового фінансування. Серед інших завдань РЦІР – інформаційно-консалтингове забезпечення інноваційної діяльності, підтримка процесу становлення та розширення регіональної інноваційної інфраструктури. Сприяння реалізації відповідно до законодавства України пріоритетних напрямів інноваційної діяльності. РЦІР мають забезпечувати організацію взаємодії науково-дослідних, інноваційних підприємств, установ та організацій, органів державної влади щодо інноваційного розвитку регіону. Отже, Держінвестицій формує загальноукраїнську базу даних саме тих структур, які опікуються питанням інвестицій на рівні органів державної влади і управління, а також органів місцевого самоврядування. У такий спосіб створюватиметься єдина площа для обміну інформацією та досвідом. Це дасть змогу прискорити реалізацію проєктів Агентства.

Забезпечити координацію зусиль РЦІР у постачанні органам державної влади оперативної та фахової інформації для безпосереднього використання у поточній роботі, спрямованій на реалізацію інноваційної політики держави, зокрема, при прийнятті важливих управлінських рішень призначений Київський центр інноваційного розвитку. З цієї метою на замовлення Київського центру інноваційного розвитку у 2008 році була розроблена комплексна інформаційно-аналітична система (КІАС), яка має стати одним із основних інструментів реалізації завдань, що покладаються на РЦІР. Для виконання покладених завдань РЦІР тісно співпрацюють з Обласними державними адміністраціями, які згідно з законодавством мають розробляти середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності регіонального рівня.

Проведені дослідження з використанням групування промислових підприємств за інноваційною діяльністю по регіонах свідчать про те, що регіони виділені у першій групі з найнижчою інноваційною активністю, в середньому наполовину меншою від загальної по Україні, використовували найбільшу кількість ресурсів та реалізовували найбільше 62% інноваційної продукції. Тобто лише 18,7% підприємств Донецької, Дніпропетровської, Луганської, Запорізької, найменше Хмельницької обл. та м.Севастополь, або тільки п'ята частина інноваційно активних підприємств від загальної кількості промислових підприємств вкладала більше половини коштів від загального обсягу витрат на інноваційну діяльність та продавала найбільшу кількість інноваційної продукції. Серед областей та окремих адміністративних територій більша за середню в Україні частка інноваційно активних підприємств у м.Києві та у Івано-Франківській, Чернігівській, Чернівецькій, Вінницькій, Тернопільській, Кіровоградській, Миколаївській областях, Автономній Республіці Крим. В цих областях зосереджено майже половина інноваційно активних підприємств, але у них тільки третина із загальної кількості витрат на інновації та п'ята частина проданої інноваційної продукції.

Слід відмітити той факт, що частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції складає тільки 5,9%. По всіх трьох групах вона незначна, знаходиться в межах середнього рівня по Україні. Проте в розрізі областей коливається від найменшого значення на Хмельниччині 0,6 до найвищого на Волині 24,7% від загального обсягу реалізованої промислової продукції. У регіональному розрізі провідні місця посідають м.Київ та Харківська область. За видами економічної діяльності – підприємства машинобудування, з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів, хімічної та нафтохімічної промисловості [2].

Незважаючи на поступальний розвиток регіональної інфраструктури країни, РЦІР в своїй роботі стикаються з певними труднощами, які є наслідком багатьох факторів, зокрема, недосконалого законодавства в цій сфері та інших. Основними проблемами регіонів є: складні механізми реєстрації інноваційних проєктів; відсутність зацікавленості у підприємств через відміну пільг щодо економічного стимулювання в інноваційній сфері, які були передбачені Законом України «Про інноваційну діяльність»; недостатність відповідного кваліфікованого персоналу; обмеженість залучення відповідних фінансових коштів. Обсяги коштів, які виділяються з державного, місцевих бюджетів та інвестиційних фондів є мінімальними. За цих умов підприємства, які інвестують у нові розробки та технології, оперують, насамперед, власними коштами, обсяги яких є недостатніми. При цьому можливості використання залучених коштів суттєво обмежена через високу вартість кредитних ресурсів; недостатня співпраця агропромислових підприємств з іншими підприємствами в галузі розробки та впровадження нового продукту, технологій; науково-дослідними організаціями та інституціями підтримки [3].

Як показує аналіз, і що підтверджується нашими дослідженнями, у регіональній інноваційній сфері спостерігається наявність диспропорцій у розвитку інноваційної діяльності. Існує невідповідність науково-технічного потенціалу країни загальній продуктивності національної економіки, що в результаті зумовлює низьку ефективність національної інноваційної системи. Наявні суттєві відхилення окремих регіонів від середнього рівня за показниками: кількість наукових і науково-дослідних організацій, частка інноваційних продуктів та послуг, обсяги відвантаженої інноваційної продукції. При цьому відсутні загальнодержавні підходи до визначення інноваційного розвитку регіонів. Наявність інноваційних процесів лише частково фіксується в статистичній інформації, але при цьому не оцінюється її вплив на економічний розвиток

регіонів. Відсутність чіткої взаємоув'язки державної інноваційної політики з регіональною політикою інноваційного розвитку робить їх відірваними від реальних потреб суспільства та можливостей їх забезпечення з боку суб'єктів господарювання [5].

Такий стан не дозволяє забезпечити безперервність інноваційного процесу та створення конкурентоспроможної продукції – від виникнення ідеї до її впровадження та виведення на ринок. Тобто зруйнована схема взаємодії між наукою, освітою та виробництвом, що створює ситуацію, коли винаходи і технології не знаходять свого застосування і відправляються в архів вже на стадії проекту. Тому на часі необхідність подальшої розбудови регіональної інноваційної системи, яка була б здатна полегшити зв'язок науки і бізнесу, підтримати на стартовому етапі малі високотехнологічні підприємства та сприяти прискореному впровадженню інновацій при безпосередній участі їх розробників. Існує ризик поглиблення негативної дії названих чинників у зв'язку з кризовими явищами в сучасній економіці і можливим уповільненням темпів зростання ВВП. Наслідками цього може бути: збереження дефіциту фінансових ресурсів підприємств на розробку та виробництво інноваційної продукції; погіршення державного фінансування; високий економічний ризик у зв'язку зі значними витратами на організацію виробництва нововведень і їх сертифікацію, а також невизначеністю ринків збуту; консервування недосконалої законодавчої бази в частині надання гарантій інвесторам; низький рівень проведення патентних досліджень та їх комерціалізації на підприємствах; низька ефективність діяльності інноваційної інфраструктури, зокрема регіональних відділень Державної інноваційної фінансово-кредитної установи та регіональних центрів інноваційного розвитку.

Результати взаємодії РЦІР і відповідних ОДА та МДА (документи та програми, що затверджені на регіональному рівні, в яких визначено середньострокові інноваційні пріоритетні напрями інноваційної діяльності регіонального рівня). Відповідно до Закону України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» органами місцевого самоврядування були затверджені пріоритетні напрями інноваційної діяльності регіонального рівня як окремими рішеннями, так і в складі регіональних програм. Частина регіонів має програми інноваційного розвитку, затверджені органами місцевого самоврядування за участі та сприяння РЦІР. За даною інформацією, можна зробити висновок, що на регіональному рівні декларується реалізація усіх середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності регіонального рівня, але не наведені достовірні дані щодо їх фактичної реалізації.

У результаті державні науково-технічні програми, навіть якщо вони зорієнтовані на потреби виробництва, виявляються настільки слабкими, що справили помітний вплив на нього не в змозі. Наукові установи і університети самотужки намагаються робити кроки назустріч виробничим підприємствам, проте отримані ними результати також здебільшого не досягають своїх потенціальних споживачів тому, що ситуація в економіці не стимулює попиту на нові технології та інноваційні розробки. Доводиться констатувати, що статус державних інноваційних програм, механізми їх формування і реалізації в Україні лишаються законодавчо невизначеними.

Зокрема, врахування регіональних особливостей агропродовольчої сфери у інноваційному механізмі регіонального розвитку можна сформулювати як досягнення максимального рівня розвитку соціально-економічної системи регіону і згладжування нерівномірності розвитку територій. Вирішити це можна на основі подолання вад і максимального використання переваг і можливостей регіону у інноваційному розвитку і одночасного забезпечення оптимальних пропорцій у розвитку комплексу підприємств і виробництв агропродовольчої сфери регіону для повного задоволення потреб населення і дотримання вимог продовольчої безпеки.

З огляду на ризики, пов'язані із зниженням рівня захисту внутрішнього ринку, важливо, щоб підтримка власних сільськогосподарських виробників і забезпечення продовольчої безпеки країни залишалися пріоритетними напрямками аграрної політики і не були принесені в жертву лібералізації аграрних ринків. При розробці механізмів управління інноваційним розвитком в регіонах необхідно враховувати багато проблем. Обов'язковим є врахування регіональних особливостей агропродовольчої сфери у інноваційному механізмі. Потрібна наскрізна розробка і планування інноваційної діяльності. В сьогоденні умовах замовником наукових розробок мають виступати підприємства, що прагнуть зайняти достойне місце у конкурентному середовищі. Фінансування розробок має здійснюватися спільними зусиллями держави, регіону і приватного сектора. Потрібно налагодити також надання інноваційним фірмам фінансових, консалтингових, транспортних, телекомунікаційних послуг найвищої якості.

Для управління ризиками в агробізнесі доцільно використовувати різні типи інструментів: управлінські рішення; послуги чи інструменти приватного сектору; державні програми. Агропромислові підприємства можуть управляти ризиками самостійно, приймаючи відповідні управлінські рішення, а саме: аналіз витрат та доходів і оцінка певних ризиків; вибір альтернатив стратегічного розвитку – спеціалізація, диверсифікація, інтеграція, управління запасами, укладання виробничих чи маркетингових контрактів, розвиток інфраструктури, управління якістю чи безпекою продукції, дотримання законодавства; участь в агробізнесових структурах, управління ступенем інтеграції через злиття, об'єднання чи поглинання. Приватний сектор з управління ризиками поки недостатньо розвинений. Особливо це стало відчутно в умовах кризи. На даний час компанії можуть використовувати фінансові послуги банків, небанківських

структур та страхових компаній; біржові та маркетингові, консалтингові, інформаційні та інші посередницькі послуги. Важливе значення має регуляторна політика держави і законодавство. Неоднозначність, невизначеність, або частковість регуляторних заходів та законодавства погіршують становище і додають додаткових ризиків [4].

Слід особливо відмітити, що головною проблемою стимулювання наукових розробок в Україні залишається їх фінансування. Удосконалення системи фінансування інноваційних проектів можливе на основі стимулювання утворення венчурних фондів; залучення внутрішніх та іноземних фінансових ресурсів; надання фірмам можливості створення додаткових резервів які не оподатковуються. Участь держави та корпорацій у фінансуванні інновацій через використання: грантів, безвідсоткових позик, субсидювання інноваційної діяльності та інші інструменти дофінансування, кредитування НДДКР; участь у фінансуванні інновацій разом з приватним сектором (фінансування у Японії: 20 % – влада, 80 % – приватний сектор, у Німеччині: 30 % – місцеві та державні кошти, 70 % – приватний сектор); урядової допомоги у рамках урядових програм досліджень і розробок та технологій, що містять федеральні винаходи (США), фінансування науково-дослідних заходів з державного та регіонального бюджетів (Німеччина), участь в обміні технологіями.

Першочерговими заходами активізації інноваційної діяльності в аграрному секторі повинні бути: завершення земельної реформи; удосконалення механізмів кредитування комерційними банками агропромислового виробництва; упровадження системи підтримки кредитування комерційними банками інноваційних проектів; створення венчурного та пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проектів; розширення кредитування інноваційних проектів за рахунок лізингових, факторингових та інших операцій. Заслуговує уваги і запозичення досвіду деяких розвинених країн світу щодо запровадження таких додаткових стимулів залучення коштів, як зменшення прибутку до оподаткування на суму капітальних витрат, формування податкових інвестиційних кредитів. Одним із ефективних виходів із нинішньої ситуації із обмеженням інвестиційних ресурсів виступає інтеграція капіталів на холдинговій основі, фінансово-промислових груп, вихід та розміщення IPO на вітчизняний та зарубіжні фондові ринки.

Таким чином, поліпшення інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку можливе через створення відповідної інфраструктури та фінансової підтримки, удосконалення фінансово-кредитних механізмів та використання небанківських інвестицій, розвиток гарантій на ринку послуг, запровадження незалежної системи захисту прав інвесторів.

Висновки. Проведені дослідження показують, що структура і принципи управління науково-технологічним та інноваційним розвитком в Україні потребують докорінних змін. Ці зміни повинні бути спрямовані на забезпечення координації і узгодження дій всіх без винятку органів виконавчої влади для концентрації ресурсів на провідних напрямках науково-технологічної та інноваційної політики як ключового напрямку державного регулювання національного та регіонального розвитку економіки. Створення національної інноваційної системи, яка відзначалась би структурною повнотою, здатністю належною мірою використати інтелектуальні ресурси країни, потужний науково-технічний потенціал потрібне для розвитку системи продукування інновацій і задоволення ринкового попиту на нові технології та інноваційні розробки.

Для регулювання інноваційного розвитку агропродовольчої та інших сфер кожного регіону необхідним є визначення його потенційних можливостей щодо реалізації інноваційного розвитку і завдань економічних і фінансових інститутів та державного, регіонального і корпоративного управління. Вміле використання наявних ресурсів, різноманітних джерел фінансування, інтеграційних процесів необхідне для стимулювання активізації діяльності та формування інноваційно-інвестиційного потенціалу підприємств, підвищення рівня інновативності економіки. Отже, інноваційна діяльність має проваджуватися за рахунок раціонального використання власних резервів і знань з залучення і освоєння інвестиційних коштів, кредитних ресурсів, вміння ефективно управляти ризиками та інноваційними процесами.

Література

1. Уряд утворив Державний комітет з питань науково-технічного та інноваційного розвитку [Електронний ресурс]. / Департамент інформації та масових комунікацій Секретаріату КМУ. – 07.04.2010. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=11912900
2. Козоріз М., Денис М. Аналіз та оцінка інноваційності розвитку економіки регіонів // Регіональна економіка. – 2006. – № 4. – С. 29-40.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Електронний ресурс]. / Держкомстат України; Відп. за випуск І.В. Калачева. – 2008. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Покотилова В.І. Управління інноваційною діяльністю в аграрному виробництві: Монографія. – ННЦІАЕ, 2008. – 304 с.
5. Стратегія інноваційного розвитку України в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.in.gov.ua>

Надійшла 14.03.2010